Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 18 (10915) | 1979 чылдың январь 21, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ МОСКВАЖЕ ЭЭП КЕЛГЕНИ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш К. У. Черненко январь 19-та Москваже ээп келгеннер.

Эштер Л. И. Брежнев болгаш К. У. Черненко эш Т. Живковтуң чалаашын өзугаар Болгария Улус Республикага ынмралдыг кыска аян-чорук кылып чорааннар.

Софиядан Москваже кел чыда эш Л. И. Брежнев Сочиге тур доктааган.

Аэродромга эш Л. И. Брежневти эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Кузнецов олар уткааннар.

(СЭТА).

ЧАСКА УТКУШТУР

Чурттуң колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилери «1979 чылдың часкы хову ажылдарынга белеткел болгаш ону эрттирер талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга ажыл-хереңчи ёзу-биле харыылавышаан, үрезиннерни белеткээрин чогуур үезинде доозар, тарылга техниказын шынарлыг септээр, чемнишчидилгелерни шөлдерге хайыу төгер дээш чүткүлүг ажылдап турарлар. Ол дугайында СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадып турары болза:

⊙ **БАРНАУЛ.** Крайның ажыл-агыйларында үнүш-дужүткүр чоруктун 500 хире улуг отрядтары ажылдап турар. Кышкы айларның дургузунда олар 4 миллион тонна органиктиг чемнишчидилгени шөлдерге төгерип шиитпирлээн. Бүүзүн, чазын чажар тараа шөлдери, чигир свеклазы, картофель тарыыр шөлдер чемнишчидилгени дең-дески ап турар.

⊙ **КАЛУГА.** Областың колхоз, совхозтарының аразында техника чүдүрген автопоезилериниң маннаашкыны хүнбүрүде өзүп турар. Олар септеле чогуур техниканы «Сельхозтехника» черинге чедиргеш, боо септээн техниканы ажыл-агыйларга чедирип турары ол. Бо дээрге чер ажылдыгларының часкы хову ажылдарынга белеткениринге ачы-дуза чедиреринің база бир аргазы боолу турар. Ол арганы областың барык бүгү районнарында петтеткен. Оон түңнелинде техника септелгезинің темпизи планда көрдүнгенинден мүрнап турар.

⊙ **МИНСК.** Белоруссияның хар шыпкан шөлдеринде чемнишчидилгелер өзаалары көвүдеп турар. Чер ажылдыглар шөлдөрде 20 миллион тонна органиктиг чемнишчидилгелерни чедирген. Бүгү колхозтарда, совхозтарда тургускан отрядтар болгаш звеноолар «Сельхозтехника» механизаторларының болгаш автотранспортчуларының дуазазы-биле торфту өдек-биле хоолаан, өзаалан турар, ыңдыг өзаалар кыжын доймас, хатка алыспас.

⊙ **АЛМА-АТА.** Казахстанда техника септелгезинің темпизи эрткен чылдың деннелиндеН дүрген боолу турар. Техниканың белен турарының шугумунда 180 муң тракторларны — эрткен чылдың болда үезинде турганындан 6 муң хайыу, тургускан. Хөрүүн ажылдап кылыр, чаштырар болгаш ажаар техниканы графиктен мүрнай септеп турар.

⊙ **КИШИНЕВ.** Кукуруза өстүрер муң-муң дыңнакчылар-лыг онзагай школа Молдавияда ажыттынган. «Чаштырыкчы» деп радиодамчыдылга программазында киирген өз кичээлдерни кукурузаны индустриалдыг үндезинге ажылдап кылырынга тураскаарган. Радиошколаны чер ажылдыларның дилээн ёзугаар организастаан, ынчангаш Молдавиның кукурузачылары бо чылын чаа арга-биле 100 муң гектарга бо үнелиг культураны өстүрер.

ЧАҢГЫС ЭП-СЕТКИЛ БОЛГАШ СЫРЫЙ КАТТЫЖЫЫШКЫН-БИЛЕ

МАРТ 4 1979

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ХҮНҮ

Тываның № 392 соңгулда округу

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге соңгулдалар талазы-биле Тываның № 392 соңгулда округунуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралынга Кызыл хоорайның болгаш республиканың бүгү районнарындан күш-ажылчы коллективтериниң, хөй-ниитиг организацияларының 600 чыгыы төлөлекчилери дүүн Кызылга, республиканың хөгжүм-шин театрынга чыглып келген.

Чөвүлел хуралды округтуң соңгулда комиссиязының даргазы, СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак ажыткан. Хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюрозун, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти баштадыр бедик көдүрүүшкүн-биле соңгаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында илеткелди округтуң соңгулда комиссиязының даргазы, СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак кылган.

Бистиң республиканың ажылчы чоннары, бүгү чуртта ышкаш, СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниң, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазының болдурганы политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрүүшкүн-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнге уткуштур чоруп орар деп, ол демдеглээн. Үлетүр бүдүүлгелери 1977 чылга деңнээргe, продукция бүдүрениң болгаш сайгарарының алзын өзүлдезин чедип алган. Коммунал бүдүүлгелер, садыг көскү чедишкиннерлиг болган. Бүдүүлгениң болгаш культурының чамдык чугула объектилерин, школаларны, уруглар садтарын ажыглалга киргген. Хөй муң ажылчы чон чаа бажыңнар алган. Агаар-бойдустуң бергелери турза-даа, көдээ ажыл-агый база хөгжүп турар. Күрүнеге сүт садарының планы ажыр күүсеттинген, малдың өске-даа продуктуларын 1977 чылдыңдан хөйну саткан. Ажылчы чоннарының культура хереглелдери улам долу хандыртынып турар, чырыдыышкын болгаш кадык камгалалы улам хөгжүп келген.

Республиканың экономиказының хөгжүлдезинде бо чедишкиннер Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың хүн бүрүде улам өзүп турар сагыш салышкынының ачызында болдунар аргалыг болган деп, иletкелчи демдеглээн. Мооң ужурунда ийи орденниг Тываның ажылчы чоннары, СЭКП ТК-ның, ооң Политбюрозунуң иштики болгаш даштыкы политиказын бүрүн детківааан, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының бирги кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневти болгаш партияның, күрүнениң өске-даа удуртукчуларын бир эп-сеткилдиг адааннар.

«Тыва кобальт» комбинаттың, Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының коллективтери, кызыгаар отрядының дайынчылары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП обкомунуң бирги секретары Григорий Чоодуевич Ширшинни бир эп-сеткилдиг деппиткеннер. Ол кандидатураны Кызылдың № 3 АТБ-зиниң, чер ажылы кылыр тудуг эргелелиниң, «Тыва тудуг» трестиң, республика типографиязының, чамдык совхозтарының болгаш район төптериниң организацияларының —шуутту 20 коллективтер деткээн.

Д. К. Ооржак ооң ынай Г. Ч. Ширшиниң доочу намдарын болгаш партийжи база хөй-ниитиг ажыл-чорудулгазын чугаалаап, депутатка кандидатты деппиткенин деткиринче база соңгулдалар хүнүн чаа-чаа чедишкиннер-биле уткуурунче чөвүлел хуралдың кирижикчилерин кыйгырган.

Чөвүлел хуралга СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары А. И. Пожидаев, «Хемчик» совхозтуң механизатору Б. О. Хомушку, СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары Н. С. Бойду, «Тыва кобальт» комбинатта цех начальнигиниң оралакчызы Э. М. Далаа, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының директору Д. Б. Бузуроол, «Тыва тудуг» трестиң № 48 тудуг эргелелиниң штукатур-малярлар бригадири Е. С. Бизиева, «Көк-Тей» совхозтуң бызаа ажаакчызы Л. А. Хорошавина, «Кызыл тараачын» совхозтуң механизатору С. Ф. Чекулаев олар санал берген. Олар шуптту боттарының коллективтериниң өмүнзөзинден Г. Ч. Ширшинни Эвилелдиң Совединге депутаттың кандидадынга деппиткенин изни-биле деткээн болгаш Тываның ажылчы чоннарының аңаа көргүскен идегелин алдарлыы-биле шынзыдып шыдаар дээрзинге бүзүрелин илергейлээннер.

Хуралдың кирижикчилери **Г. Ч. Ширшиниң** чугаазын чылыы-биле уткааннар. Аңаа бүзүрөөн бедик идегел дээш сеткилдің ханыызындан өөрүп четтиргенин ол илергейлээн болгаш Төрөөн чурттуң чаагай чоруу дээш бодунуң ажылчорудулгазы-биле ол бедик идегелди шынзыдарын бүзүреткен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге мурнундагы соңгулдадан бээр эрткен үе совет улустуң улуг ажыл-хереткениниң үеан, чурттуң коммунизмче бурунгаарлаашкынының чугула үечадазы болган деп, Г. Ч. Ширшин демдеглээн. Ажылчы чоннар чурттуң хөгжүлдезиниң СЭКП-ниң XXV съездизиниң төлевилээн программазын сорук киришкиниг күүседип турар. ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганы улуг болуушкын болган, ында Октябрьның типлелгезинин өөлүнде партияның болгаш улустуң революсчу-чаартыкчы ажыл-чорудулгазының түңнелдерин быжыглаан болгаш коммунистиг тургузуушкунуң тода перспективаларын берген. Беш чылдын үш чылдарында чурттуң хөгжүлдезиниң түңнелдерин СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунга болгаш аңаа эш Л. И. Брежневтин чугаазында тодаткан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу болгаш эш Л. И. Брежнев боду чер-делегейге тайбыңны, найыралды болгаш чаагай кожа-хелбээ турарын быжыглаарының сорулгаларын шиитпирлээринче улут кичээшгей салып, делегей харылзааларынга ленинчи угланыышкынны турштуг боттандырын турар. Бүгү совет улус Коммунистиг партиясының, Совет чазактың даштыкы политиказын изни-биле деткип, бүрүү-биле үүлдүгзүүн турар.

Бистиң республиканың коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының күжениишкиннери СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, беш чылдың планнарын күүседиринче мөөңнеттинген турган деп, Г. Ч. Ширшин ооң ыңай уламчылаан. СЭКП ТК болгаш Совет чазак Тыванын экономиказын болгаш культуразын хөгжүдериниче улут сагыш салын турар. Ооң бир илерээшкини болза «Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин улам ыңай комплекстиг хөгжүдер хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алганы болган.

Беш чылдың үш чылдарында республиканың үлетпүрүнүң кол бүдүүлүге фондулары 50 хуу, а бүдүүлгениң хемчээли 22 хуу улгаткан. Үлетпүр продукциязын эрткен беш чылдың үш чылдарындан 78 млн. рубльге хөйну бүдүрген. Тудуг организацияларының болгаш тудуг индустриязының материал-техниктиг базазы быжыккан. «Шагонарыжстрой» трест, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкын, ССРЭ-ниң Энергетика министерствозунуң КМК-зы тургустунган. Үш чылда барых 324 млн. рубльдің капитал салыышкыны шиңгээдип алдыган, азы эрткен беш чылдың үш чылдарыныңдан 47 хуу хөй. Азы тоску беш чылдың үш чылдарыныңдан 57 хуу хөй кол фондуларны ажыглалга киргген. Бүдүүлге, культура болгаш социал ажыглалының алзын кан чугула объектилерин ажыглалга киргген, ол чорук республиканың экономиказын хөгжүдериниң хөй-хөй чугула сорулгаларын чедишкиниг шиитпирлээринің, ажылчы чоннарның негелделерин база хереглелдерин хандырарының аргазын берген.

Соелгү чылдарның агаар-бойдузунуң таарымча чок чавыс, мал базы ооңум өзүп турар. Мал төлүн ам-даа эвээш ап, малдың хөй хорааР чоруун болдуруп турар. СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунун негелделериниң дүүшпейн турарын Г. Ч. Ширшин демдеглээн. Ол партияның XVII область конференциязынга база демдеглеттинген. Үлетпүр продукция бүдүрериниң, сайгарарының үш чылдар планнарын күүсеттирээн. Чаа үлетпүр бүдүүлгелериниң күчүлерин бисте ам-даа ооңум шиңгээдип ап турар. Күш-ажылдың бүдүүрүкчүлүүн бедидери-биле быжыг турушту ажылдаар херек, республиканы ажылчын күжү чедишпес болганда, ол өнза чугула. Планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш демисел кичээнгейниң төвүнге турар ужурлуг. 1979 чыл үлетпүр бүдүүлгелериниң ажылынга эргилделиг чыл болзун дээш, хожудаашкыннарны ажып эртер, беш чылды чедишкиниг доозар дээш бүгү үүлдерни кылыр херек.

Тудутга капитал салыышкынларның ажыктыын чедип алыры, күрлавырларны ажыглалга киирер объектилерге мөөңнээри, доозулбаан объектилерни кыаырары, машиналарны болгаш механизмнерни чөп ажылаары, кадрларны кижизидер ажылды чүткүлдүг чорудары чугула.

Көдээ ажыл-агыйда курлавырлар ыракта чедир ажыглаттынмайн турар. Дүжүт болгаш малдың продуктулуу байдалдары тураажок. Көдээ ажыл-агый база хөгжүп турар. Аңаа 147 млн. рубльди, бүгү тоску беш чылдыңдан дыка хөйну салган. Совхозтар 2800 ажыг тракторларны, комбайнларны, автомашиналарны болгаш өске-даа хөй техниканы алган. Тывага хөй үрезинин, комбикорму берип турар. Бо бүгү көдээ ажыл-агыйның хөй сорулгаларын шиитпирлээр арганы берген. Эрткен беш чылдың үш чылдарынга деңнээргe, эт бүдүрери 4,9 хуу, дүжүт—5,4 хуу өскен, сүттү, дүктү садары көвүдээн, малдың продуктулуг чоруу бедээн.

Транспорт бүдүүлгелериниң материалдыг базазы быжыккан. Амыдырал хандырылгазының, бараан саарылгазының хемчээли өзүп турар. Ажылчы чоннарның амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнели бедээн, кадык камгалалы болгаш чырыдыышкын хөгжүп турар.

Ынчалза-даа планнарның күүселдези СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниң негелделериге дүүшпейн турарын Г. Ч. Ширшин демдеглээн. Ол партияның XVII область конференциязынга база демдеглеттинген. Үлетпүр продукция бүдүрериниң, сайгарарының үш чылдар планнарын күүсеттирээн. Чаа үлетпүр бүдүүлгелериниң күчүлерин бисте ам-даа ооңум шиңгээдип ап турар. Күш-ажылдың бүдүүрүкчүлүүн бедидери-биле быжыг турушту ажылдаар херек, республиканы ажылчын күжү чедишпес болганда, ол өнза чугула. Планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш демисел кичээнгейниң төвүнге турар ужурлуг. 1979 чыл үлетпүр бүдүүлгелериниң ажылынга эргилделиг чыл болзун дээш, хожудаашкыннарны ажып эртер, беш чылды чедишкиниг доозар дээш бүгү үүлдерни кылыр херек.

Тудутга капитал салыышкынларның ажыктыын чедип алыры, күрлавырларны ажыглалга киирер объектилерге мөөңнээри, доозулбаан объектилерни кыаырары, машиналарны болгаш механизмнерни чөп ажылаары, кадрларны кижизидер ажылды чүткүлдүг чорудары чугула.

Көдээ ажыл-агыйда курлавырлар ыракта чедир ажыглаттынмайн турар. Дүжүт болгаш малдың продуктулуу байдалдары тураажок. Көдээ ажыл-агый база хөгжүп турар. Аңаа 147 млн. рубльди, бүгү тоску беш чылдыңдан дыка хөйну салган. Совхозтар 2800 ажыг тракторларны, комбайнларны, автомашиналарны болгаш өске-даа хөй техниканы алган. Тывага хөй үрезинин, комбикорму берип турар. Бо бүгү көдээ ажыл-агыйның хөй сорулгаларын шиитпирлээр арганы берген. Эрткен беш чылдың үш чылдарынга деңнээргe, эт бүдүрери 4,9 хуу, дүжүт—5,4 хуу өскен, сүттү, дүктү садары көвүдээн, малдың продуктулуг чоруу бедээн.

Транспорт бүдүүлгелериниң материалдыг базазы быжыккан. Амыдырал хандырылгазының, бараан саарылгазының хемчээли өзүп турар. Ажылчы чоннарның амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнели бедээн, кадык камгалалы болгаш чырыдыышкын хөгжүп турар.

Ынчалза-даа планнарның күүселдези СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниң негелделериге дүүшпейн турарын Г. Ч. Ширшин демдеглээн. Ол партияның XVII область конференциязынга база демдеглеттинген. Үлетпүр продукция бүдүрериниң, сайгарарының үш чылдар планнарын күүсеттирээн. Чаа үлетпүр бүдүүлгелериниң күчүлерин бисте ам-даа ооңум шиңгээдип ап турар. Күш-ажылдың бүдүүрүкчүлүүн бедидери-биле быжыг турушту ажылдаар херек, республиканы ажылчын күжү чедишпес болганда, ол өнза чугула. Планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш демисел кичээнгейниң төвүнге турар ужурлуг. 1979 чыл үлетпүр бүдүүлгелериниң ажылынга эргилделиг чыл болзун дээш, хожудаашкыннарны ажып эртер, беш чылды чедишкиниг доозар дээш бүгү үүлдерни кылыр херек.

Тудутга капитал салыышкынларның ажыктыын чедип алыры, күрлавырларны ажыглалга киирер объектилерге мөөңнээри, доозулбаан объектилерни кыаырары, машиналарны болгаш механизмнерни чөп ажылаары, кадрларны кижизидер ажылды чүткүлдүг чорудары чугула.

Көдээ ажыл-агыйда курлавырлар ыракта чедир ажыглаттынмайн турар. Дүжүт болгаш малдың продуктулуу

ЧУРУКТА: соңгулда мурнунуң хуралының үезинде. Индирде — «Тыва кобальт» комбинатта цех начальнигиниң оралакчызы Э. М. Далаа. А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Тес-Хемниң № 655 соңгулда округу

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Тес-Хемниң № 655 соңгулда округунуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралы январь 20-де Самагалдайның Культура бажыңынга бедик көдүрүүшкүн-биле эрткен. Чөвүлел хуралды Тес-Хем райкүүскомунуң даргазы Н. В. Чыңдыгыр ажыткан. Хуралдың хүндүлүг Президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюрозун эш Л. И. Брежневти баштадыр улуг көдүрүүшкүн-биле соңгаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында илеткел кылыры-биле СЭКП райкомунуң ийги секретары С. С. Куларга сөс берген.

— ССРЭ-ниң Дээди Совединге ам-болур соңгулдалар бистиң чуртувустуң хамаатыларынга чаа, улам калбак эргелерни берген ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алган соонда эң баштай эртер. Ол политиктиг чугула кампания социалистиг демократияның артык күштүүнүң чайыннанчак херечизи болур — деп, ол демдеглээн.

Соңгулда кампаниязы СЭКП-ниң XXV съездизиниң, ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, оны беш чылдың онаалдаларын боттандырар дээш бүгү улустуң демиселинің байдалында эртип турар. Округтуң ажылчы чоннары беш чылдың планныг онаалдаларын күүседир дээш демиселге чамдык чедишкиннерни чедип алган.

Округтуң девискээринде турар чарыштыг үстүнде ийи районнарның ажылчы чоннары соңгулда кампаниязына идепкейлиг киржип, бо чылдың бирги кварталының планын соңгулдалар хүнүнге чедир күүседир дээш ажылдап турарын илеткелчи чугаалаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Тес-Хемниң № 655 соңгулда округундан депутатка кандидаттарга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Андрей Павлович Кириленкону болгаш «Нарын» совхозтуң директору Мижит Кыргысович Дүгерни деппиткенин илеткелчи чугаалаап, оларның доочу намдарын чыылгаларга таныштырып, кандидаттарны деткиринче чөвүлел хуралдың кирижикчилерин кыйгырган.

Чөвүлел хуралга Самагалдайның райөнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының слесары О. Д. Кунчуй, «О. Шыныа» совхозтуң директору Н. Д. Балчийоол, Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунуң директору С. Ч. Шалык олар болгаш өскелер-даа чүве чугаалап депутатка кандидаттарны бир үн-биле деткээннер.

Депутаттың кандидады «Нарын» совхозтуң директору Мижит Кыргысович Дүгер чөвүлел хуралга сөс алгаш, аңаа көргүскен улуг идегел дээш өөрүп четтиргенин илергейлеп, Төрөөн чурттуң чаагай чоруу дээш бүгү күүзүн үндүрүп ажылдаарын хүлээген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Тес-Хемниң № 655 соңгулда округундан депутаттың кандидаттарынга **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш **Мижит Кыргысович Дүгерни** деппиткенин деткиир дугайында шиитпирни хуралдың кирижикчилери бир үн-биле хүлээп ап, ол округка бадыладырынга чөпшээрелин бээрин дилээр дугайында шиитпирни бир үн-биле хүлээп алган.

Чөвүлел хуралдың кирижикчилери депутатка кандидаттың бүүзүреттирген кижилерин соңгаан болгаш Тываның бүгү соңгукчуларын ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнде боттарының бадылаашкынларын коммунистиг болгаш партия кежигүнү эвестериниң блогунуң кандидаттары дээш бээринче кыйгырын турар кыйгырыгны хүлээп алган.

«РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызының» хөрек демдээнин тургузар дугайында

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун доктаадыры болза:

1. РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлел атты алган кижилерге тыпсыры-биле «РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы» деп хөрек демдээн доктаадын тургузар.

2. «РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы» деп хөрек демдээниң тайылбырын (капсырлаштырган) бадыларр.

3. РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызының хүндүлел адының дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1977 чылдың март 11-де үндүрген Чарлыы-биле бадылаан дүрүмүнүң 4-ку үүлүн мынчаар эде бижип, тайылбырлаар:

«РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы» деп хүндүлел атты тывыскан кижилерге РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижиин болгаш «РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы» деп доктааткан хевириг хөрек демдээн тыпсыр.

«РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызының» хөрек демдээн өөрүктүр талазына кадаар.

4. «РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызының» хөрек демдээн бо Чарлыкты үндүрериниң мурнунда РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы деп атты алган кижилерге базаа тыпсыын доктаадыр.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва.
1979 чылдың январь 18.

«РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы» хөрек демдээнин тайылбыры

«РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызының» хөрек демдээ болза, 28 мм талаларлыг болгаш кезиндектен каан булуңнарлыг үнелиг металлдардан кылган дөрбелчин болур.

Демдектің арын талазында үүлдер; үстүкү кезээнде—РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы—деп бижик (баштайгы ийи өстү чартык тырыкы кылдыр, арткаларын—дөрт одурулай бижээн), демдектің адаккы кезинде бижимел адаанда—ийи лавр үүнү будуундан болгаш беш-адырдан тургустунган хола-честен кылган хаажылал турар. Демдектің арын талазын кылайтыр хоюглаап, хаажылап каан. Демдектің бижиктери болгаш бүгү дүрүү-хевири дөстек болгаш кылайтыр хоюглаан болур. Демдектің артыы талазы дескі, ак өңнүт.

Хөрек демдээн кулактыгаштың болгаш төгерик билектің дуазазы-биле ол-ла холумактардан белеткээн, кыдыглары кыдырык, дорт булуңнуг колодкада кошкан. Колодканы дургаар кыдырыктан кескилеп каан. Колодканың иштики кезээнде кескиндилерниң аразында калбак 5 мм ийи өңнүг дадаазын-биле, солагай талазында — өткүт ак-көк, арткан кезектерин калбак 15 мм кызыл (РСФСР-ниң күрүне тугунуң өңү ышкаш) дадаазын-биле шып каан.

Колодканың ындыы талазында хөрек демдээн хөпке кадаар кызар-өектүт болур.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

Чизе чоруп тур

ДНЕПРНИҢ ОҢ ТАЛАКЫ ЭРИИНДЕ

КИЕВ. (СЭТА-ның түскай корреспондентизи Н. Роздобулько). Бүгү-эвилелдің чизениң анкеталарынга чусчус киевчилер Оболоньну бодунуң доктаамал чурттап турар чери кылдыр айытканыында бажың тудар бирги комбинаттың монтажчылар бригадири В. Прикладовскийниң ачы-хавыязы база бар. Чизениң бүдүүзүнде бригаданың туткан чаа бажыңнының дүлгүүрлерни чурттакчыларга ол тутсуп берген.

Анкетаның айтырыгларынга харыылап турган, Виктор Семенович бодунуң амыдыралында хөй чаа үүлдерни база адаан. Элээн каш чылдарның мурнунда Днепр чоогунда суг алгаш баар алазинерге-Оболоньның бештайгы бажының дашчы Прикладовский туткан. Ооң соонда тудугжу чоокшулашкан элээн каш мергежилдерни чедип ап, техникумну доосканы, бригадир болу берген.

Украинаның найысылалыында эң улуг квартада 20 минута болгаш-ла чаа квартираны тудуп турар. Оң талакы эриктe ол районуң ийи чыл дургузунда чаа демдээ-болза Московский деп адаан чаа көвүүг болур. Бүүзүлбес лайыраддың 325 чылын демдеглеп турар акы-дүңмалышкы ийи улустарының ажыл-херектерин болгаш күүселдерин мун-муң көвүлбес харылзаалар-биле холбап турар Москва—Киев автоорунда шимчээшкин хүндүс-даа, дүне-даа соскас.

АЖЫЛ-ИШЧИ БҮРҮЗҮНҮҢ ХЕРЭЭ

«...Күш-ажылдың сагылга-чурумун сагыыры — ССРЭ-ниң күш-ажыл кылып шыдаар хамааты бүрүзүнүң хүлээлгези болгаш алдарының херээ» деп ССРЭ-ниң чаа Конституциязында айыткан? Бистиң социалистиг нитилеливисте бүдүрүп турар материалдыг түүлдеривистиң хемчээлинден чоннуң бай-шыырак амыдыралы дорт хамааржыр. Ынчангаш ажыл-ишчи бүрүзүнүң күш-ажылдың сагылга-чурумун сагып, күш-ажылчы хүлээлгезинге кайы хире хамаарылгалыы маңаа эң чугула рольдуг болур.

Конституцияда магадыланган үлүг эргелерин болгаш хүлээлгелерин эки билип, боттарының күш-ажылчы хүлээлгелерин ак сеткилдиг күүседип турар ажыл-ишчилер, күш-ажылчы коллективтер бисте хөй.

Кайда-ла күш-ажылчы коллектив кижизидикчи, организаторчы ажылды чогуур деңнелге тургузуп, ооң кежигүннеринге даянып турар болдур, ында таарымчалыг моральдыг байдал тургустуныр. Ындыг коллективтерде кижизидикчи ажылды күштелдирип, ооң кежигүннерин сырый каттыштырар дээш нитти хуралдарны, бүдүрүлге хуралдарын, социалистиг чарышты, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинин калбаа-биле ажыглап турар.

Ажыл-ишчилерин боттарының хамааты хүлээлгезин бедик харысалга-биле медереп билир, күш-ажылды ак сеткилдиг көөр чорукка кижизидип, сырый каттыштырып турар коллективтер бисте эвээш эвес. Ооң чижээнге Тываның оңнуг металлургизының баштайгызы — «Тыва кобальт» комбинатты киирип болур. Ында партия организациязының удуртулгазы-биле администрация болгаш профэвилел организациялары күш-ажылды, цехтер, бригадалар аразында социалистиг чарышты бедик деңнелге организастаан, Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар дээш ажылды олар бир демниг чорудуп, ажылчын бүрүзүнүң болгаш бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарынче кичээнгейин күштелдирип турар.

Ону чедип алырынга хол черин цехтериң, участокторының профэвилел хуралдары эдлен турар. Аңаа бүдүрүлгенин, күш-ажылдың сагылга-чурумунуң байдалын бүгү талаалыг анализтээриге ажылчыннар боттары идепкейлиг киржин, санал-оналын берип турар. Цехтериң профэвилел комитеттери участокторының, профбөлүктериң удуртукчуларының кижилер-биле ажылының дугайын өөйде дыңнаары чаңчыл апарган.

Амыы уеде комбинатта дөрт ажылчының-на бирээни профактивчизи. Олар дирекциияның, ында парткомнуң, профэвилел организациязының идепкейлиг дузалакчызы апарган.

Комбинатта хөй-нитти организациялары күш-ажылчы кижизидилгеге коллективти сырый каттыштырарынга таарымчалыг байдалды тургузарын чугулаган көрүп келген. Ооң бир херечизи комбинаттың цехтер, бригадалар аразында социалистиг чарышты дээштиг организастаары болур. Коллективте дыка хөй кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыны деп шимчээшкинде киржин турар. Үш цех коммунистиг күш-ажылдың коллективи. Бо шимчээшкинде кириишкен ажылчын бүрүзү күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглап, ажылга бедик харысалгалыын көргүзүп келген.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле ажылды эки чорудуп турар өске-даа коллективтер бүдүрүлге планнарын доктаамал күүседип турар. Чижээ, эрткен чылдың чамдык кварталдарында профэвилел комитеттериниң социалистиг чарышчыны тиилээн Кызылдың сүт заводу, «Тыва суг тудуг» трестиң № 2 КМК-зы, Хову-Аксының АТБ-зи профоблчөвүлелдиң дипломнары болгаш 1300 рубль түүнүг спорт база культура массалыг ажыл чорудар дериг-херекселдер-биле шаңнаткан.

Профэвилел организацияларында

СЭКП өбкомунуң II пленумунуң шиитиирлеринде айыткан хемчеглерин боттандырып чоруткаының түүнелиңде Кызыл хоорайда чамдык күш-ажылчы коллективтерде ажыл шагының чидириглери элээн кызыырган, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн. Бир эвес хоорайның үлетпүрүнде бир кижиге оналаштыр 1975 чылда 1,78 кижи-хүнүнүң ажыл шагы үстүнген болза, 1976 чылда — 1,7, а 1977 чылда — 1,55 кижи-хүнүнүң, эрткен чылын 1,35 кижи-хүнүнүң ажыл шагы үстүнген.

Эрткен чылын «Тудуг кезектери» комбинаттың арматура цеги, Үлүг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйынын эдлчө, тудуг кезектериниң болгаш конструкцияларының заводунуң чамдык бригадалары, пассажирлер АТБ-зи, «Кызыл тудуг» эргелериниң чамдык бригадалары күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле коллективтиг моральдыг болгаш материалдыг харысалгалыг болур дугайында инициативаны үндүрген. Ону СЭКП Кызыл хооркомунуң бюрозу деткээн.

Ынчалза-даа күш-ажылдың сагылга-чурумун шын организастаар талазы-биле четпестер чер-черде күш-ажылчы коллективтерде хөй. Ажылчыннарның ажылдаарынга база чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче, күш-ажыл төлевириниң депшилгелиг хевирлерин нептедиринче, моральдыг болгаш материалдыг идиг бериишкиннери чөп ажыглаарынче, кадрларның культура-техниктиг деңнелин бедидеринче сагыш салыышкын кошкак. Ооң түүнелиңде чамдык коллективтерде оларның ажылдан үнер-кирер чоруу кызырылбайын турар. Үүгле Кызыл хоорайның бүдүрүлгелериңде бедик ажылчыннарның чылда ортумак санының дыка хөй хуузу солчуп келген. Сүт заводунда, сайгарылга базазында, туулбу болгаш хлеб заводтарында ажылчын кадрларның солчуру хөй болуп турар.

Кижизидилге ажылының янзы-бүрү хевирлерин чедир ажыглавайн турарындан чурум үрекчилерин үүгле администрация талазы-биле хемчет алыр, ажылыдан үндүрүп турар таварылгалар бар. Чамдык удуртукчуларның талазындан эш хуузунуң суду, хөй-нитиниң кадрлар кидизи, профилактика болгаш дагдыныкчылар чөвүлелдерн ышкаш хөй-нитти организацияларына даянмас чорук шын эвес.

РСФСР-ниң Күш-ажыл хоойлузунда ажылдан үндүрер дугайында магадыланган чүүлдерни сагывайн, профэвилел организациязының чөпшээрели чокка 1977 чылда ажылдан үндүрт켐нериниң 61,5 хуузун ажылга катап тургускан. Бо чижектеп безин алырга кижизидилге ажылынга хөй-нитиниң дээштиг салдарын ажыгдавайн турары илдең-дир. Үүгле эрткен чылдың бирги чартында безин янзы-бүрү ажылчыннарның чылда ортумак санының дыка хөй хуузу солчуп келген. Сүт заводунда, сайгарылга базазында, туулбу болгаш хлеб заводтарында ажылчын кадрларның солчуру хөй болуп турар.

Кижизидилге ажылының янзы-бүрү хевирлерин чедир ажыглавайн турарындан чурум үрекчилерин үүгле администрация талазы-биле хемчет алыр, ажылыдан үндүрүп турар таварылгалар бар. Чамдык удуртукчуларның талазындан эш хуузунуң суду, хөй-нитиниң кадрлар кидизи, профилактика болгаш дагдыныкчылар чөвүлелдерн ышкаш хөй-нитти организацияларына даянмас чорук шын эвес.

РСФСР-ниң Күш-ажыл хоойлузунда ажылдан үндүрер дугайында магадыланган чүүлдерни сагывайн, профэвилел организациязының чөпшээрели чокка 1977 чылда ажылдан үндүрт켐нериниң 61,5 хуузун ажылга катап тургускан. Бо чижектеп безин алырга кижизидилге ажылынга хөй-нитиниң дээштиг салдарын ажыгдавайн турары илдең-дир. Үүгле эрткен чылдың бирги чартында безин янзы-бүрү ажылчыннарның чылда ортумак санының дыка хөй хуузу солчуп келген. Сүт заводунда, сайгарылга базазында, туулбу болгаш хлеб заводтарында ажылчын кадрларның солчуру хөй болуп турар.

Кижизидилге ажылының янзы-бүрү хевирлерин чедир ажыглавайн турарындан чурум үрекчилерин үүгле администрация талазы-биле хемчет алыр, ажылыдан үндүрүп турар таварылгалар бар. Чамдык удуртукчуларның талазындан эш хуузунуң суду, хөй-нитиниң кадрлар кидизи, профилактика болгаш дагдыныкчылар чөвүлелдерн ышкаш хөй-нитти организацияларына даянмас чорук шын эвес.

РСФСР-ниң Күш-ажыл хоойлузунда ажылдан үндүрер дугайында магадыланган чүүлдерни сагывайн, профэвилел организациязының чөпшээрели чокка 1977 чылда ажылдан үндүрт켐нериниң 61,5 хуузун ажылга катап тургускан. Бо чижектеп безин алырга кижизидилге ажылынга хөй-нитиниң дээштиг салдарын ажыгдавайн турары илдең-дир. Үүгле эрткен чылдың бирги чартында безин янзы-бүрү ажылчыннарның чылда ортумак санының дыка хөй хуузу солчуп келген. Сүт заводунда, сайгарылга базазында, туулбу болгаш хлеб заводтарында ажылчын кадрларның солчуру хөй болуп турар.

Кижизидилге ажылының янзы-бүрү хевирлерин чедир ажыглавайн турарындан чурум үрекчилерин үүгле администрация талазы-биле хемчет алыр, ажылыдан үндүрүп турар таварылгалар бар. Чамдык удуртукчуларның талазындан эш хуузунуң суду, хөй-нитиниң кадрлар кидизи, профилактика болгаш дагдыныкчылар чөвүлелдерн ышкаш хөй-нитти организацияларына даянмас чорук шын эвес.

РСФСР-ниң Күш-ажыл хоойлузунда ажылдан үндүрер дугайында магадыланган чүүлдерни сагывайн, профэвилел организациязының чөпшээрели чокка 1977 чылда ажылдан үндүрт켐н

Москва. Кызыл шел. Ленинче барып турары.
В. ВЕЛИКЖАНИННИҢ болгаш В. СОЗИ НОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ныҢ фотохрониказы.

КЫШКЫ САДКА КИНО

В. И. ЛенининиҢ чалбыыштыг изиг чүрээнин сонгайн барганы кажыдалдыг ол хүн арткен үеже улам талыйып бар чоруур. Ынчалза-даа баштынчывыска ынакшылывыс, оон чырыткылыг идеалдарынга ынанмышывыс кажан-даа өскпес. Ооң баш бурунгаар угаап, бодап кааны аас-кежиктин делгем оруу-биле коммунизмниҢ тиилелгезинче бүзүреллиг бурунгаарлап олурар бис.

Чылдың кайы-даа үеринде совет кижилер болгаш чер бөмбүрзээнин бурунгаар дешпилелиг бүгү чонунуҢ төлөөлери ЛенининиҢ тураскаалдыг черлеринге кээп, эн-не эргим кижи дугайында чылыг сактыышкыннарны кылып турар.

Горки... ЛенининиҢ Горкилери. Москва адаанда сууржугаш. Ол чүгле ѳнстин чуртувуска эвес, харын-даа даштыкы чуртларга безин билдингир суур. Анаа Владимир Ильич чурттап турган болгаш ол аңаа мөчээн.

1918 чылдың август 30-де Владимир Ильич Михельсон заводка болган митингиге чүве чугаалаваш, митинг соонда автомобильче ээп бар чорда, эсерлерниҢ хоралыг огу-биле чепсегленген контрреволюция оон амы-тынынче халдаан. Ынчалза-даа ол-ла чылдың сентябрь 16-да В. И. Ленин партия ТК-ныҢ хуралынга киржип, могаг-шылаг чок ажылынче катап-ла киришкен.

«Кадыкшылы чеже-даа берге байдалдыг турза, Владимир Ильич эмчилериниҢ сүмезин херекке албайын, ажыллап киришкен»—деп, эмчи В. С. Вейсброд сактып чугаалаан.

1918 чылдың сентябрьниҢ төнчүзүнде арыг агаарлыг черге дыштанмышаан эмнедирин эмчилер В. И. Ленинге сүмелээн. ЛенининиҢ намдарынга «Горки» деп сес ынчаар тывылган. Горкиге ол баштай сентябрь 25-те Н. К. Крупская болгаш М. И. Ульянова оларбиле кады келген. Ооң соонда 1919, 1920, 1921, 1922 чылдарда маңаа ол чаңгыс эвес удаа дыштанып турган. А 1923 чылдың май айдан эгелеп, амылыралыныҢ сөөлгү хүннеринге чедир В. И. Ленин моон кайнаар-даа чорупаан.

1949 чылда Горкиге ЛенининиҢ мемориалдыг музейин ажыткан. Баштынчының чурттап турганы бажыңы, документилери, ыяш сыптыг төлефонундан эгелээш бүгү-ле эг-севи, ажылдары, столовуязы, библиотеказы бүрүн кадагалаттыпган. Ол бүгү ЛенининиҢ могаг чок ажыл-чорудулгазын хереченлеп турар.

ИльичниҢ Горкиге чурттап турган үеинде солунналары, журналдары, номнары үргүлчү чедирип турган. Ол чурттуҢ иштики, даштыкы байдалын хайгаарап, партиялыҢ Төп Комитеди-биле, Улус КомиссариадыныҢ Чөвүделиби-биле харылзажып, информацияны доктаамал ап турган.

«Чаңгыс-даа принципиалдыг,чугула ажыл-агыйжы болгаш политиктиг айтырыг Владимир ИльичниҢ киржилгези чокка шиитпирлеттинмейн келген»—деп, ИльичниҢ секретары Л. А. Фотиева сактып чугаалаан.

Горкиге турган үеинде, бажыҢ баарында серилиг, шиддеп каан «кышкы сад» деп адаары ажык өрээлге дыштанырынга, аңаа кежээлерде кинофильмнер көөрүнге В. И. Ленин коҢчуг ынак турган.

1924 чылда «Новый зритель» деп журналга, КуркиноиуҢ техниктиг директору А. В. Голдовин мынча деп бижээн: «Горкиже кинофильмнер чорудуп эгелээнивистен бөөр неделя болуп тур. «Владимир Ильич кежээнин-не 200—300 метр киночурукту көрүп турар. КуркинонуҢ үндүргени амгы үеде болуушкуннарны көргүскен «Бөгүн» деп шаржы коҢчуг сонуургаар-дыр. Ол дээрге, режиссёр Дзиг ВертовтуҢ бүрүн дипломаттарныҢ оптуг аргаларын көргүскен шүүмчүлелдиг мультипликацияларынын бир чыындызы болгай»—деп, киномехник мекее чугаалап келди».

1923 чылдың декабрьда режиссёр И. ПерестианныҢ турганы «Хуулгаалын чогаалдылга» деп каттырынчыг кинофильмнин Владимир Ильич сеткил ханмышкын-биле көрүп, тайылбырлап, каттырынчыг черлеринге са-ла каттырган олурарын Н. К. Крупская болганчок-ла сактып чугаалаар чораан.

Ол үеде үнүп турган кинофильмнериниҢ үнү чок. Ынчангаш оларны Мария Ильинична пианинога үдеп бөөр турган. Ол пианино ам-даа «кышкы садта» турып турар.

ИльичниҢ «кышкы садынга» кинофильмнер көөрү-биле ГоркиниҢ чоок-кавызында суурлардан көрүкчүдер бо-ла кээр турган. Ынчан оон сеткил-сагыжы улам серген, хеглүү дам-на биар.

...Горки. Ол биске эн-не эргим, хүндүлүг чер. Маңаа Владимир Ильич Ленин ажыл-амыдыралынын сөөлгү хүннерин эрттирген; ол баштынчының хугайында чырыткылыг бодалдарны сагындырып келир.

А. АШМАРИН.

Москва хөөрэй.

ТАЙБЫҢНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Стратегтиг шаап халдаашкын чепсээн кызыгаарлаар талазы-биле совет-америк чаа дүгүржулганы чедип алыры болгаш ону конгресске бадылаары чүгле АКШ-тың эвес, харын бүгү делегейниҢ эрге-ажыынга, бомбүрзектиҢ бүгү улустарының эрге-ажыынга харыылаар деп автомобиль, аэрокосмос үлетпүрүүн болгаш көдээ ажылагый машина тудуг ажылчыннарының каттышкан профэвилелиниҢ секретарь-казначейи Э. Мейзи медеглээн.

Амгы делегейде боо-чепсекти сан-түү чок хойну чыгган, ынчангаш оларны контрольдаар айтырыг дыка бергедеп турар деп профэвилел конференциязынга чүве чугаалан тура, ол демдеглээн.

Шериг арсеналдарын кызырарын совет болгаш америк улустар негеп турар деп АКШ-тың электри болгаш радио үлетпүрүүнүҢ ажылчыннарының каттышкан профэвилелиниҢ медеглелинде айыткан. АКШ-тың эндерик шериг бюджеди—бистин чуртувуста ядыы-төрецги чоруктуҢ чылдагааны бооп турар. Боо-чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаарын, стратегтиг шаап халдаашкын чепсээн кызыгаарлаар талазыбиле АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниҢ аразында дугуржулганы чедип алырын чазактан негеп турар бис.

Чуртта «соок дайынның» артынчыларын уэуткаарын америк эртемденнер федерациязының конгресс кежигүннеринче чоруткан медеглелинде айыткан. Чазак чери Совет Эвилелибиле чугаалажышкыннар чоруларда конструктивтиг болур, стратегтиг шаап халдаашкын чепсээн кызыгаарлаар талазы-биле дугуржулганы чедип алырынга шаптыктап турар чүүлдерни чайладыр ужурлуг деп эртемниҢ көскуажылдакчылары медеглээн.

Стратегтиг шаап халдаашкын чепсээн кызыгаарлаар талазы-биле совет-америк дугуржулганы чедип алыры канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг чүүл болур деп национал айыыл чок чорук чөвүлелиниҢ ажылдакчызы чораан Я. Лодал чугаалаан. Мындыг дугуржулга АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниҢ национал эрге-ажыктарынга бараан болур, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырынга оларныҢ ниити үлүү болур деп «Форин афферс» журналга ол бижээн.

Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаар талазы-биле дугуржулганы чедип алыры ССРЭ-ниҢ болгаш АКШ-тың келир үедеги харылзааларынга улуг ужур-дузалыг, ол ышкаш ядролуг дайынның айыылын чайладырынга ажыктыг деп «Чикаго трибюн» солун бижээн. АмериканнарныҢ 75 хуузу мындыг дугуржулганы дүрген чедип алырын негеп турар деп ол-ла солун айытканы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ЭРТЕМ ЧОНГА БАРААН БООП ТУР

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). МАР-ныҢ Эртемнер академиязының сессиязы аңаа болган, бо беш чылдың баштайгы үш чылында чуруттуҢ эртем организацияларының ажыл-чорудулгазының түүнелин кылган болгаш эртемденнериниҢ моон соңгааргы соруулгаларын тодараткан.

Амгы үеде моол эртемденнер хөй ажылдарны чорутканын сессиягга дедиглээн. Хүн энергиязын улуг ажылагыйынга ажыглаар аргаларны шинчилээр, көдээ ажылагыйныҢ чаа сорттарын болгаш азырал малдарныҢ чаа уксаалаарын тывар талазы-биле ажылдарны чедишкиниг уламчылап турар.

Акы-дүнма социалистиг чурттарныҢ эртемденнери-биле кады ажылдажылга моол эртемденнериниҢ ажыл-чорудулгазында онзагай черни эзлеп турар. Каттышкан элээн каш экспедициялар МАР-да үре-түнелдиг ажылдап турар, ол ышкаш МоолдуҢ эртемденнери ЭДЧ кежигүннери чуруттарыҢ эртемденнери-биле кады улуг ажыл-агыйынга чугула ужур-дузалыг 50 ажыг улуг темаларны ажылдап кылып турар.

МАР-ныҢ география аттазын тургузар ажылды чорудуп турар. Моол болган орус дылдарга парлаар «МоолдуҢ энциклопедиязы» чурттуҢ эртем болган культура амыдыралынга улуг болуушкун болур.

ИРАН: ШИИТПИРЛИГ ҮЕ-ЧАДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ХаанныҢ даштыкыже чорупканыныҢ соонда Иранда иштики политиктиг кризис чаа, шиитпирлиг үе-чадада четкен деп түүнеади ол чуртта болуушкуннарныҢ хөгжүү турарын сайгарып турар таныылбырлакчылар үндүрген. ОларныҢ бодап турары-биле алырга, эң чоокку хүннерде байдал шыҢгыызы-биле чидиглени бөөр.

УлустуҢ хөделиишкиннерин баазын-каан шыдаар фактор кылдыр Каттышкан ШтаттарныҢ ынанып турары БахтиярныҢ чазаа «чедишкин чок» болур болза, чуртка шериг эргилдеп болу бөөр. Ооң түүнелинде эрге-чагыргага шериг хунтаазы келир деп, «Нью-Йорк дейли ньюс» сагыындырган. Ооң-биле холбаштыр шериг кижилериниҢ эрге-чагыргага келири «Каттышкан Штаттарга эң-не дээре үүл болур боор» деп санап турарын солун белиг чажырбайн турар.

Иранган кээп турар медээлер ёзугаар алырга, армия удуртулгазында экстремисчи болук, а ол ышкаш чажыт албан черлери, ооң иштинде америк чажыт албан черлери эргилде кылырынга шуут белетеннип алган болгаш амгы үеде хаанга улур болгаш антиамерик шимчешкинин дүрген база политика талазы-биле эвээш чидириглиг базар дээш чүгле чылдак дилеп турарлар.

ВашингтонныҢ администрациязы арын чаан шериг эргилдезиндеп ангыланып алырын оралдажып турза-даа, парлалганыҢ бадыткан турары-биле алырга, Каттышкан Штаттар херек кырында АКШ-биле холбашкан ол эң-не барын үзелдиг болук Иранга реакция-диктаторлуг ёзу-дурумну тургузаарине угланган хөделиишкиннерин кылырындан ойталаар кылдыр кандыг-даа хемчеглериг ап чорутпайн турар. Чажыды-биле ажыл-херекти генералдарныҢ эрге-чагырганы холга алырыныче, хаан болгаш оон тургусканы чагырыкчы чөвүлелди болгаш парламентини тарадырын оппозициянныҢ удуртукчузу Аятолла Хомейни негээн. Бахтиярны ол «өскерликчи», а ооң чазаан «хоойлуга шуут удур» деп адааш, оппозициялыг негелделерин деткип, бүгү чуртка январь 19-та массалыг чыскаалды эрттиреринче ИраныҢ улузун ол кыйгырган. Чоокку үеде Хомейни Иранче дедир эң-не кедир дээр медегледдер көстүп келген. Ооң-биле холбаштыр хаанга удур болгаш чазакка удур хөделиишкиннер күштели бөөр деп санап турар.

Амгы байдалды «ажыглаарын» оралдашкан бүгү кижилерни тудуп хорудаар дугайында дужаалды шериглерге берген деп, бодунуҢ радиодамчыштыр чугаазынга премьер-министр Бахтияр медеглээн. ХаанныҢ ол албан-дужаалга олурганы чаа премьерниҢ өөстери ам херек кырында бадыткаттынган. ХаанныҢ даштыкыже чорупканы мурнунда ийи хүн дургузунда эрге-чагыргалар соксаал чок боор турар чыскаалдарныҢ киржикчилеринге хамаарыштыр хан төгүүшкүннүг истеп сүрүүшкүннерден ойталап турган болза, ам оларга удур шериглери ажыглаан. Ахваз болгаш Арак хоорайларга хөй муң кижилиг таңбыг чыскаалдарны пулеметтардан болгаш автоматтардан боолаан. Баштайгы дыңнадыглар ёзугаар алырга, он-оо кижи өлүрткен база чүс-чүс кижи балыгланган.

«Хаан чоруй-даа барган болза, ооң тургускан системазы мурнуку хевээр арткан болганда, херектиҢ алыс утказы-биле алырга, чуртта чүүдаа өскерилбээн»— деп, оппозициялыг национал фронтуныҢ төлөөлекчизи медеглээн. БахтиярныҢ чазаан улус деткивес деп, ол онзалап демдеглээн.

Хосталга болгаш ИраныҢ хамаарышпас чоруу дээш бүгү демиселчилериниҢ эң-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынче болгаш диктаторжу ёзу-чурумнуҢ бүгү артынчыларын долузу-биле чок кылгыжете чедир демиселди уламчылаарынче национал фронт кыйгырган. «ХаанныҢ даштыкыже чорупканы улустуҢ чугула тиилелгези болбайн аан, ынчалзадаа бистин ам-даа эртер ужурлуг узун оруувусту утпас ужурлуг бис»—деп, Иран найысылалга чүве чугаалааш, ук фронтуныҢ удуртукчузу К. Санджаби медеглээн. «Кызыгаар чок эргелиг аппарат ам-даа бүгү чуртта тергиндеп турар, а БахтиярныҢ хоойлуга удур чазаа бүгү ажыл-херектерни удуртуруннче чүткүп турар».

Ажыл соксадышкынын доозар дугайында БахтиярныҢ кыйгырыы турбуже, ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар оппозициялыг политиктиг негелделерин күүседирин негеп, хевээр ажылдавайн турарлар. НефтичилериниҢ бүгү-ниити ажыл соксадышкыны үргүлчүлеевишаан. Демир-оруктарныҢ хөй кезии, делегейниҢ телекс болгаш телефон харылзаалары ажылдавайн турар, заводтар болгаш фабрикадар хагдынчак, төп банкыныҢ ажылдакчылары ажыл кылырындан ойталаанар.

АП агентилелдиҢ дыңнадын турары-биле алырга, ИраныҢ даштыкы херектер министерствозунуҢ ажылдакчылары безин ажыл соксатканнар. ИраныҢ АКШ-биле чарган экономиктиг база политиктиг бүгү дугуржулгаларын нүш чок болдурарын олар негеп турарлар.

КНО-нуҢ чанында ИраныҢ доктаамал төлөө черинин ажылдакчылары Нью-Йоркта ажыл соксадышкынын чарлааннар. Монархиягга удур иран улустуҢ демисели-биле эң-сеткил каттыштырылгазынын демдээ кылдыр олар төлөө черин хаган. Кол Ассамблеята иран делегациялыг амгы баштынын хүлээн көрбейн турарын олар парлалгага кылган медеглелиниге онзалап демдеглээннер. Төлөө черинин ийи ажылдакчыларын Савак дээр чажыт политиктиг полициялыг агентилери болур деп, ол медеглелде адаан.

ИраныҢ Вашингтонда элчин черинин ажыл соксаткан ажылдакчыларынын негелдези-биле Захеди элчин халаашкан. Ол болза хаанга эң чоок ажылдакчыларныҢ бирээзи чораан. Өске чеди чуртларда ИраныҢ элчиниерин халаарынын дугайын ТегераныҢ радиозу база чарлаан.

РИМ. (СЭТА). Иранга демократил дээш каттышкан комитеттиҢ төлөөлекчизинин медеглелин АНСА агентилелиннда нептереткен. Ында мурнунда Вьетнамга удур агрессияга киржип турган хөй санныг америк көлезилекчилерин иран армияже чоруткан деп айыткан. Сөөлгү неделяда оларны Иранда улустуҢ хөделиишкиннерин базарынга ажыглап турар.

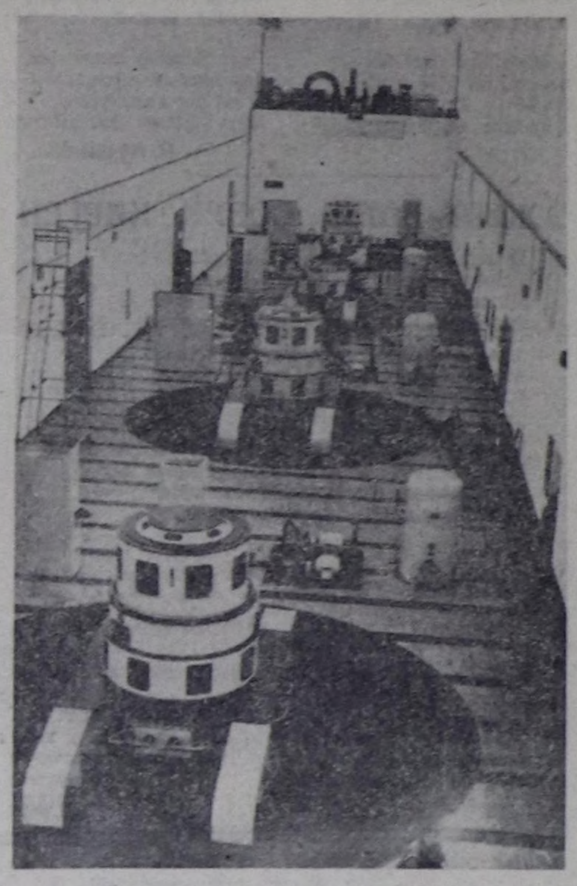

АФГАНИСТАН ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА. Наглу деп гидроэлектростанция — чуртта эң улуг. Ону Совет ЭвилелиниҢ техниктиг болгаш экономиктиг дузаламчызыбиле туткан, ол болза афган энергетиканыҢ чоргааралы, совет-афган кады ажылдажылганыҢ улуг объектизи. Ооң баштайгы агрегады 12 чыл бурунгаар ажыглалга киргеН. Ынчаарда туткан плотина Афганистанда эң улуг, 530 миллион кубометр суглуг кылымал хөлдү тургускан. НаглунуҢ гидроэлектростанциязы чүгле чуруттуҢ найысылалы болгаш ооң чоок-кавызынын суурларын электри-биле хандырып турар эвес, харын он-оо муң гектар шөлдерни суггарар арганы тургускан.

ЧУРУКТА: Наглу ГЭС-тиҢ турбина залында.
АДН—СЭТА-ныҢ фотозу.

ДЕРЗИИ ЁЗУ-ЧУРУМ БОЛГАШ ООҢ ӨМЭЭРЖИКЧИЛЕРИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кампучиянын тура халышкын үндүрген чонунуҢ дүжүр октааны Пол ПоттуҢ—Иенг СариниҢ дерзии ёзу-чурумунуҢ буурап душкенин демократтыг хөй-ниити ол хөй качыгдалдыг чуруттуҢ төөгүзүнге чаа үени ажыткан болуушкун кылдыр үнелеп турар. Эгелинде АКШ-тың интервенциязынга, тайбың хоорайларны болгаш суурларны америк ужар үүлдүн үрегдээшкининг бомбалаашкынынга таварышкан, а оон соонда маоисчи «культура революциязының» ук чер хевирин практикалап турган каш борбак чалча чагырыкчыларныҢ душке кирги дег халаатыг уэуткаашкынын көргеН кампучий улустуҢ тиилелгезинге чаагай сеткилдиг кижилер байыр чедирип турар.

Ынчалзажок Кампучиянын чонунуҢ дүжүр октааны Пол ПоттуҢ бөлүүнүҢ бүгүдеге билдингир кемниг үүлгедиишкиннерин чүгле буруу шаппаан эвес, харын-даа ол дерзии ёзу-чурумну макталаарын оралдажып турар чамдык күрүнелериниҢ төлөөлекчилериниҢ медеглелдери делегей хөй-ниитизин улам-на элдепсиндирип турар. Шак ындыг ойлук чок туруш КНО-нуҢ Айыл чок чорук чөвүлелинге болган чугаалажылганын чорудулгазында-даа илереп турган.

БодунуҢ үлегери болгаш чижээ-биле Пол ПоттуҢ—Иенг СариниҢ ёзу-чурумун тургускан Пекин бөлүү аңаа кежээлеп турганы кымны-даа кайгатпаан бодбайн аан. Боттарын «кижишин эргелериниҢ», хамаарышпас чоруктун болгаш демократтыгныҢ өөдүр камгалакчылары кылдыр макталарынга ынак өске чамдык чуруттар-даа Пекин өнчүк-чөнгөөчүге болчурун база-ла оралдажып турганы элдепсиниишкинин болдурган. А чонунуҢ дүжүр октааны ёзу-чурум херек кырында кандыг турганын дээрзин таныжып көөрү-биле оларныҢ Каттышкан Штаттардан чоруурун херек эвес турган.

Чижээ, эң-не каржы-дошкун хемчеглериниҢ дузазы-биле чуруттуҢ «социал трансформациязы» дээр чүвенц-боттандырарын Пол ПоттуҢ ёзу-чурумуну оралдажып турган дээрзинин дугайын чугаалап турар кампучийлериниҢ боттарынын хереченлеп өчүктерин неделя санында үнер «Ньюсуик» журнал парлап үндүрген болгай. Пномпень чалча чагырыкчылар ынчалыг каржы-дошкун хемчеглерин пекин башкыларындан үлегерлеп алганы мырынай илдеп-дир деп, ол журнал онзалап демдеглээн.

Ол дерзии ёзу-чурум 2 миллион ажыг кампучийлерни уэуткап чок кылган. ЧуруттуҢ бүгү чону халаатыг көргүүшкүннүҢ байдалынга туруп турган деп, демги-ле журнал бижээн. Бара хөптиг жандармнар тайбың чуруттакчыларны бичии-ле чүве дээш, эң кадыгдошкуну-биле ужур-дужок аажылап турган. Чуртка аш-чут болуп турган. ЧонунуҢ хүндүскү рациону аяк ишти рис азы ристен кылган чудан турда, жандармнар эштп болгаш чаа ногаалларны төпээже чип турган. Бүгү чонну муң кижилиг бөлүктер кылдыр үскүлээш, чүгле көдээ ажыл-агый ажылы кылдыртып келген. Өөренирин болгаш эртем ажылы кылырын эң-не шыңгыызы-биле хорудаан. Оон ойталаанларны, бирги эөлчегде аныяктарны, «өске культураның нептередикчилери» дээш, уэуткап чок кылын келген.

«Нью-Йорк пост» солунуҢ демдеглээни-биле алырга, кижилерни диригге черге хемери Пол ПоттуҢ хандыкшылдыг үүлү турган. Аштадып баа дерзии аажылап өлүрери-биле шаажылаар чоруктуг чуртка боттандырган.

«Ридерс дайджест» журналдын онзалап демдеглээни болза: чүгле бодунуҢ чуруттуҢ чонун план ёзугаар уэуткап чок кылыры-биле эвес, харын кожазында Таиландынын болгаш Бьетнамнын чуруттакчыларынга хамаарыштыр база-ла шак ындыг араатанзыг чоруктарны үүлгетпишаан, кампучий чагырыкчылар боттарынын чагырганынын араатанзыг бүдүүн көргүскен. Пномпень солдаттар кыныгаарда суурларже чаңгыс эвес удаа халдап киргеш, хереженнерни база чаш уругларны өлүрүп, бажын-балгатты өрттедип-хүүктап, шөлдерде үнген ристи болгаш өскедаа көдээ ажыл-агый культураларын уэуткап турган.

Кампучий солдаттар чаш уругларны шуут-ла уэе-чаза тырткаш октап турар деп дыңнадыглар хөй удаа кээп турганын ук журнал бижээн. Араатанзыг чоруктар дугайында тодаргай дыңнадыгларны ол журналда парлаан. Чижээ, 1977 чылдың январь 28-те кампучий солдаттар үш Таиланд суурларын чуруттакчыларын уэуткап чок кылган. Олар тайбың чуруттакчыларны автоматтар болгаш ланчылыар-биле боолап, ышкыбле соп өлүргеш, а оон соонда оларны бажынарын өрттедипкен. Өлүрүкчү чоруу-биле калчаараан солдаттар бүгү чуруттакчыларны аңаа-ла кырып каан эвес, а оон соонда оларны мага-бодун уэе-чаза шапкылап, өлүргеН бичии болгаш эдээди уругларынын боостаалары одура кескилеп каан болган.

ОРУС ДЫЛДЫ ӨӨРЕНИР

ВЕНА. (СЭТА-ныҢ корр.). Австрияда орус дылды өөренир күзелдиг кижилериниҢ саны чыл бүрүде өзүп турар. «Катюша» деп ырының аалгазы-биле эгелээр, неделда бир катап дамчыдар телевидение дамчыдылгазынган орус дылды дыңнап болур. Австри университеттериниҢ лекция залдарында болгаш чуруттуҢ хөй-хөй хоорайларының школаларында даштыкы өске дылдарга бодаарга, орус дыл төлептиг черин эзлеп турар. ВенаныҢ «Вишер цайтунг» деп хоочун солуну бодунуҢ арыннарынга орус дыл кичээлдерин эзлээн каш чылдарда чорудун келгеН. ВенаныҢ, ЗальцбургтуҢ, ЛинцтиҢ болгаш өске-даа хоорайларының пом садыгларының совет литературалар салбырларынга кезээде хөй кижилер чыгын турар.

Орус дылды нептерелгейшиддер талазы-биле чугула болгаш хөй талалыг ажылдарны австри-совет ниитилел чорудуп турар. Орус дыл өөренир курстарны ол ниитилел чуруттуҢ хөй черлеринде организастаан. Ол курстарга ажылчыпар, студентилер, албан-хаакчылар, бажыҢ эзлери, аныяктар болгаш пенсионерлер безин кээп турар. Совет ЭвилелиниҢ дутайында хөйну билин алырынга олар сонуургалдыглар.

Австри-совет ниитилелдиҢ Венада салбыры солун түүлду белетээн. Олар «Орус самовар» деп клубту тургускан. Орус литература-биле таныжар, музыка дыңнаксаар, орус дылга билиин бедидиксээр күзелдиг кижилер ол клубтуҢ кежигүннери боор болур.

А. КОВРИГИН.

ДҮШКҮҮРЛҮГ БАЙДАЛ

ДЕЛИ. (СЭТА). Нага деп аймак улустан ПекиниҢ белетээн шаажылакчылары тайбың чуруттакчыларга үзүр хан төгүүшкүннүг үүлгедигни кылган соонда сөөлгү ийи неделяда ИндиниҢ Ассам деп штадында байдал дүшкүүрлүг боор артыышаан.

Шаажылакчы идегеттер эртери берге арга-ыны арасында суурларны боолап, полиция туруштарынче халдаашкынарны кылып турар.

Шаажылакчы идегеттериниҢ саны муң ажыг кижи, оларны тудар, боо-чепсээн хавырар дээш армия болгаш полиция болдунар-да хемчеглери ап турар. ПекиниҢ белетээн шаажылакчыларының баштынарының бирээзи майор Тенсу деп кижини Ассам штатка тудуп хорудаан деп ЮПИ агентилел дыңнаткан. Ону байысаап көөрге, Кыдатка чоокта чаа тускай белетеелди эрткенин болгаш Нага аймактан кижилер чыгган, оларны БҮРЖе чорудар соруулга-биле Индиага чедип келгенин билиннген.

АЙТЫРЫГ БҮРҮЗҮ СОРУЛГАЛЫГ

Чон чизези Совет Эвилелинде политиктиг болгаш улус ажыл-агыйжы ужур-утказалыг улуг болуушкун. Чон чизезиниң материалдарын улус ажыл-агыйын агар болгаш перспективтиг планнаарынга, янзы-бүрү хевириниң эртем-шинчилел ажылын кылырынга, чурттуң ажыл-агыйжы болгаш культурлуг хөгжүдделерин өөренип көөрүнге ажыглап турар. Бо чугула ажыл ам өгелээн.

Чурттакчы чоннуң Бүгү-эвилел чизези дыка улуг болгаш нарын статистиктиг ажылдарыңа бирээзи болур. Ол нарын, берге ажылды кылыры методиктиг болгаш организастыг айтырыгларны шиитпирлээрибиле, хөй санныг чизечи кадрларны киириштирери-биле холбашкан.

Чон чизезин эки шынарлыг белеткеп, организастыг эрттирери ажылчы чонизр ортузунга массалыг тайылбыр ажылын бедик деңнелге тургусканындан улуу-биле хамааржыр.

Чон чизезиниң программазында чурттуң чонундан алза чогуур социал утка-шынарлыг харыылар кирген. Үк программаны тургузарда кол угланыышкыны күш-ажыл күрлавырларының составын, туруп турар зоналарын, улус ажыл-агыйында чоннуң социал-экономиктиг деңзигүүрлерин, өгбүлезиниң составын болгаш чоннуң өзүлдезин тодарадыр айтырыгларже салган.

Чизениң программазында 16 айтырыгларны киирген. Оон иштинден 11 айтырыгларга харыыны чоннуң кижи бүрүзүнден алыр ужурлуг. Чизе анкетазының айтырыгларында өг-бүленің ээзи, чоннуң категориязы, назы-хары, эр, хөрээжени, бадылалгазы, национады, төрээн дылы болгаш Совет Эвилелинин улустарының кандыг дылын эки билири, эртеминиң деңнели, амыдыралының кол үндезин дөзү болгаш ажылдап турар чери, ниитилел бөлүү, хөрээжен улустуң төрээн уругларының саны кирип турар.

Ол кол программадан ангыда чизенин сан-түүнүн дузазы-биле күш-ажыл кылын шыдаар назылыг-даа бол, ажылдавайн турар болгаш боттарының хуу ажылагыйы-биле амыдырап чоруур хамаатыларның дугайында медээни ап болур.

Чизе майыында назы-харының дугайында кижиниң төрүттүгенин ийи талалыг айтырыгда (январь 17-ге чедир, база январь 17-ден соңгаар төрүттүнген) киирип турар. Бо ийи дакпыр айтырыгның харыызы-биле кижи бүрүзүнүң долу хар-назызын тодарадыр.

Алдыгы айтырыгда «бадылаашкыныг», «кажан-даа бадылаашкынныг чөрбаан», «дулгуак», «өг-бүлезинден чарылган» чурттап турар черин, назы-харын ангылап ылгаар.

Чизе майыында назы-харының дугайында кижиниң төрүттүгенин ийи талалыг айтырыгда (январь 17-ге чедир, база январь 17-ден соңгаар төрүттүнген) киирип турар. Бо ийи дакпыр айтырыгның харыызы-биле кижи бүрүзүнүң долу хар-назызын тодарадыр.

Алдыгы айтырыгда «бадылаашкыныг», «кажан-даа бадылаашкынныг чөрбаан», «дулгуак», «өг-бүлезинден чарылган» турар черинің дугайында тодаргай харыыны алыр. Ол айтырыгга харыының дузазы-биле чоннуң билииниң дугайында, бүгүнүнүн ортумак өөредилге талазы-биле хөй-лу канчаар күүсеттинип турарын түүнээр.

Он бир дугаар айтырыгның харыызы-биле кижи бүрүзүнүң улус ажыл-агыйының адырларында киржилгезин, хуу ажылагыйында ажылдап турарын, амыдыралының үндезинин (пенсия, стипендия) тодарадыр. Он ийиги, он үшкү айтырыглар кижиниң ажылдап турар организациязын, бүдүрүлгезин, кылып турар ажылын тодарадыр.

Чизе анкетазының он дөртку айтырыынга чоннуң ниитилел бөлүүнүң ылгалын киирип турар—ажылчын, албан-хаакчы, колхозчу. Он бешки айтырыгга чоннуң чаңгыс черге үр үеде чурттап турарының, бир черден өске черже көжүп, шилчип чоруп турарының дугайында медээни алыр. Хөрээжен чоннуң каш уругларны божазының дугайында сан, фактыны он алдыгы айтырыг-биле тодарадыр.

Чизе программазында көрүнген айтырыглардан ангыда ажыл кылыр назылыг турган, ажылдавайн турар хамаатыларга долдурар тускай айтырыг майыы бар. Бо майыкты ажылдавайн турар 16 хардан 59 хар чедир эр улуска, 16-дан 54 харга чедир хөрээжен улуска долдурар.

Чон чизези Кызыл хоорайда кидин түлүк үргүлүлеп турар. Кызылчылар ук чизени организастыг эрттиреринге бүгү талалыг дузаазын чедирер дээрзинге бүзүрээр бис.

К. САТ,

хоорайның чизе салбырының ажылдакчызы.

Бүгү-эвилел чизези чоруп тур

Чизе майыынга болгаш чизе анкетазынга чоннуң өг-бүле аайы-биле киир бижиир. Маңаа үргүлчү болгаш түр үеде чурттап турар кижилер шупту киир бижиттинер. Чизе анкетазының бирги айтырыының программазында өг-бүле ээзинге хамаарылгазын айтырган. Бо фактының дузазы-биле өг-бүленің санының, составының дугайында чугула материалдарны алыр. Чизе майының ийиги айтырыы хамаатыларның эр, хөрээженин тодарадып турар. Үш болгаш дөрт дугаар айтырыгларның харыызы чоннуң херек кырында санын, үргүлчү болгаш түр чурттап турар чоннуң санының дугайында фактыны бээр. Беш, алды дугаар айтырыгларның харыызы-биле назы-харының, өг-бүле байдалының дугайында хамаарылгазын тодарадыр. Ол айтырыгларга хамаарыштыр эр, хөрээжен чоннуң деп айтырыгларга дөрт харыылар алдынар. Чеди, сес дугаар айтырыглар кижилерниң национадыны, төрээн дылын болгаш Совет Эвилелинин улустарының кандыг дылдары-биле хостуг чугаалажып билирин тодарадыр. Ол айтырыгның дузазы-биле база өске айтырыгларның харыызы-биле холбаштыр нацияларның социал болгаш культура хөгжүлдезинин чедишкиннерин тодаргайлап көргүзер.

Чоннуң дылы—нациязын тайылбырлап турар. Ынчалза-даа кижилериң төрээн дылы оларның национады-биле дүүшпейн барып болур. Чоннуң ангы-ангы дылдарны билириниң дугайында медээниң дузазыбиле солуннарның, номнарның, өөредилге номнарының тиражын планнап турар.

Тоску болгаш онгу айтырыгларның харыызыдан билииниң деңнелиниң, өөренип турар черинің дугайында тодаргай харыыны алыр. Ол айтырыгга харыының дузазы-биле чоннуң билииниң дугайында, бүгүнүнүн ортумак өөредилге талазы-биле хөй-лу канчаар күүсеттинип турарын түүнээр.

Он бир дугаар айтырыгның харыызы-биле кижи бүрүзүнүң улус ажыл-агыйының адырларында киржилгезин, хуу ажылагыйында ажылдап турарын, амыдыралының үндезинин (пенсия, стипендия) тодарадыр. Он ийиги, он үшкү айтырыглар кижиниң ажылдап турар организациязын, бүдүрүлгезин, кылып турар ажылын тодарадыр.

Чизе анкетазының он дөртку айтырыынга чоннуң ниитилел бөлүүнүң ылгалын киирип турар—ажылчын, албан-хаакчы, колхозчу. Он бешки айтырыгга чоннуң чаңгыс черге үр үеде чурттап турарының, бир черден өске черже көжүп, шилчип чоруп турарының дугайында медээни алыр. Хөрээжен чоннуң каш уругларны божазының дугайында сан, фактыны он алдыгы айтырыг-биле тодарадыр.

Чизе программазында көрүнген айтырыглардан ангыда ажыл кылыр назылыг турган, ажылдавайн турар хамаатыларга долдурар тускай айтырыг майыы бар. Бо майыкты ажылдавайн турар 16 хардан 59 хар чедир эр улуска, 16-дан 54 харга чедир хөрээжен улуска долдурар.

Чон чизези Кызыл хоорайда кидин түлүк үргүлчүлеп турар. Кызылчылар ук чизени организастыг эрттиреринге бүгү талалыг дузаазын чедирер дээрзинге бүзүрээр бис.

К. САТ,

хоорайның чизе салбырының ажылдакчызы.

КӨРҮЛДЕ ЭГЕЛЭЭН

Профэвилелдериң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелиниң секретариады база ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозу эрткен чылдың төнчүзүнде орук шимчээшкининиң айыыл чогун хандырары-биле, эвилелдешкен база автономнуг республикалар, крайлар, областар төптеринге Бүгү-эвилел көрүлдезин эрттирер дугайында доктаалды хүлээп алган. Ол доктаалды күүседири-биле бистиң республиканың Министрлер Чөвүлели, профэвилелдериниң область чөвүлелиниң президиуму көрүлдени 1979 чылдың январь 1-ден эгелээш, декабрь 31-ге чедир Кызыл хоорайга эрттирерин шиитпирлээн.

Чурттуң төп хоорайларында авария, озал-ондак саны эвээжевейн турар. Бо таварылгаларның хөй кезии эрге-чагырганың черчер органнарының орук шимчээшкининиң айыыл чок чоруун хандырарыынче чогуур сагыш салбайн турарындан болгаш автотранспорт бүдүрүлге черлеринде чолаачыларның ортузунга организакчы болгаш кижизидилге ажылын куду деңнелге чорудуп келгениниң, хуузунда машиналыг кижилерни база чадаг улусту кудумчу шимчээшкининиң чурумунга четпес өөредип келгениниң түүнели болур.

Ам бо эртип турал Бүгү-эвилелдиң көрүлдезиниң кол сорулгалары болза, автотранспортка аварияны, озал-ондактыг таварылгаларны эвээжедири, ажылагый органнарының, профэвилел болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының хоорай кудумчуларынга озал-ондакты эвээжедир талазы-биле ажылын идепкейжидери болур. Ол сорулга-биле өөредилге, албан черлеринге, организациялар, автотранспорт коллективтеринге болгаш чурттакчы чон ортузунга кудумчу шимчээшкининиң дүрүмнерин тайылбырлап, кижизидилге ажылын эжижидери чугула. Школаларга, уруглар албан черлеринге орук шимчээшкининиң дүрүмүн өөренирин организастаары болгаш бичии уругларның транспоот озал-ондаандан кемдээшкинге таваржырын чайладыр хемчеглерни ап чорудары онза чугула. А транспорт организациялары көрүлдени бедик деңнелге эрттиреринбиле тускай комиссияларны тургузар ужурлуг. Мооң-биле кады озал-ондакка таварышканнарга эмчиниң дүрген дузазын чедирерин эжижидер хемчеглер бөза алдынар.

Көрүлде эгелээн. Транспортка авария, озал-ондак таварылгаларын эвээжедир дээш көрүлдеге Кызылдың чурттакчызы кижи бүрүзү база идепкейлиг киржир ужурлуг.

О. ШИРИНДУУ.

Шүлүк кыдыраажындан

ПАРТИЯ МӨӨН...

Партия мөөн сагыжымга:
Кижи болза—тулган мөге,
Базымнары херии-херии —
Килдиш кынмас, тура дүшпес.

Кижилерге дүшүп келгеш,
Чугаа-соткур, чазык-чаагай
Кирер өглер мунзавас-даа,
Шуптузунга төрел, баштын,

Угаангыры мырай дендии:
Кандыгны-даа оттур көрүп,
Улуг-биче—ылгавыр чок
Катай-хаара бодап чоруур.

Эртем-билиин алыр болза,
Эннешки дег чүве турбас:
Үүл-бүрү адырларга
Чүмү-биле бердиниптер...

Партия мөөн чуртталгамга:
Эгээртинмес тараа-быдаа,
Бажым ажыр тодуг-догаам,
Эрес-омаам үндезини.

Бүдүүлүктен ушта чедип
Күжүм, билиим дарганнап каан.
Бүгүдеге үне-сайлыг,
Хүнээрекче дөгүдүп каан.

Шаптаралга мунгашталбас,
Чаза чүткүп үнүп келир.
Чонун, чуртун кыдыглатпас,
Чоргаар болгаш күчүлүг-дүр.

Партия мөөн келир үем
Базымнарын тодарадып,
Үүпку дег ажыл-үүлем
Үштап-баштап магадылаар.

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

АЖЫЛ-ИШКЕ СОРУК КИРГЕН

Кааладыр чире чүткүп бадып чыдар
Капшал хемниң суун ижип тынгартынган
Шылырадыр чалгын ойнаар чаагай тараа
Чыргакынын ховузундан чылдың үнер...

Алдын чемниг кызыл-тастың суггатчызы
Аът баштыг игил туткан Ак-оол акый,
Каргыраазын, хөөмейин сала каапкар
Хая-дашка чаңгыланып дыңналып кээр.

Хунаштаар-оол, Максим Дакпай, Манчакай бе
Кымның үнүн шупту таныйр апарган бис.
Дыннаксанчыг хөөмей, сыгыт, каргыраадан
Тывам чону ажыл-ишке сорук кирген.

• • •

ДЫҢНАЗЫМЗА

Чаъстыг дүне чаглактанып
хонганывыс
Чайын, кызын оңмас ногаан
чараш шиви.
Чаагай чыттыг чечек
шыпкан алаак черге
Чадаананың үнүн каастап
туруп калган.

Чалыы чүраәм сени бодап
хөлзеп чорда
Чагааларым харыызын чоп
биживес сен?
Чүгле сеңээ ынак мөн!—
дээн сөзүң кайыа
Чүнү бодааш уттушканын
дыңнаазымза.

А. ОНДАР.

Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан

Чоокта чаа Кызыл хоорайда шериг комиссариадынга Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниге чигелделер дугайында дүрүмүү хүлээп албышаан, Ада-чурт дайынының хоочуннарынга «ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 60 чылы» деп юбилей медалын тывыскан. Хоочуннарга байыр чедирип, хоорайның шериг комиссары В. А. Озёрский чүве чугаалааш, Ада-чурттуң дайынының хоочуннарынга чигелделер дугайында тодаргайы-биле таныстырлавышаан, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниң амыдырал-чуртталгазын улам эжижидериниң дугайында» доктаалын таныштырган.

Түр үеде тывыскан ук шынзылганы хоочуннар доктаамал шынзылга алгыже, 1979 болгаш 1980 чылдарның дургузунда ажыглаар.

Дайынның хоочуннарының мурнундан өөс ап чүве чугаалааш, А. М. Литвиненко мынча дээн: «Чигелделерни бүрүү-биле ажыглаарының дугайында чугула документини ап турар-дыр бис. Ынчангаш бистиң партиявыстың Төп Комитединге, ооң Политбюрозунга, Совет чазакка болгаш совет чонга бистиң дугайында чаагай сагыш салыышкыны дээш сеткилиивис ханызындан өөрүп четтирдивис».

Чурт тайбың болгаш аас-кежик дээш тулчуп чораан маадырлыг оолдар, кыстарып кажан-даа утпас.

Н. ЛЕВЧИК.

ЧУРУКТА: хоорайның шериг комиссары В. А. Озерскийнин Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуну Г. И. Петеримовка дайын хоочуннарынга чигелделер алырының түр шынзылгазын болгаш «ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 60 чылы» деп юбилей медалын тыпсып турары.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

Телевидение

ЯНВАРЬ 21-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.40—«Зарядкага чыскаалыңар!».
11.00—Э. Григ. Скрипкага болгаш фортепианога № 3 соната. РСФСР-ниң улустуң артизи В. Климов болгаш Л. Блок күүседир.
11.30—«Будильник».
12.00—Совет Эвилелинге баран боон тур мен!».
13.00—«Тоол аалдан келген». «Балыкчы болгаш балык дугайында тоол». Мультфильм. РСФСР-ниң улустуң артизи В. М. Леонтьева эге сес чугаалаар.
13.50—«Элээди уругларың чогаадылгазы».
14.30—«Көдээге дамчыдылга».
15.30—«Музыкалыг кноск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар.
16.00—«Ынак арыннар». Күрүнеңи Моссовет аттыг үлегерлиг театрының фильм-концерти.
17.30—«Ажылчын болур». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. Чурттуң күш-ажылчы коллективтеринге тураскаатган өөдуктен.
18.00—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
19.00—А. Бородин. № 2 квартет. А. Бородин аттыг квартет күүседир.
19.30—«Делегей байдалының дугайында».
20.15—«Силерниң чагааларыңар ёзугаар».
20.55—«Төп телевиденіениң экранында эң баштай». «Бүзүрел». Уран-чечен телефильм. ССРЭ болгаш Финляндия кады үндүрген.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.05—Украинаның уран чүүл мастерлериниң концерти.
00.20—01.00—Конькиге маңнаар талазы-биле Европаның чемпионады. Голландиядан дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

ЯНВАРЬ 22-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—Уругларың «Говенда» ансамблиниң концерти.
12.05—«Билдингир-даа бол алдептиг». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар.
13.00—Медээлер.
13.10—16.00—Чапсар.
16.00—Медээлер.
16.20—«Көдээниң ажыл хүнери». Кинопрограмма: «Бистиң эң чугула чемнис», «Андрей Баймуканов», «Елдашевтиң чери», «Дээр тараачынары».
17.25—«Катап тургузуушкун эпохазының уран чүүлү».

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Гитара мен». Документалдыг фильм.
18.20—Телемедээлер.
18.30—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин—амыдыралга». Дамчыдылга.
18.55—«Куруг бассейн». Мультфильм.
19.05—Телемедээлер.
19.20—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

19.25—«Гайдарның партизаан оруу-биле». Документалдыг телефильм.
19.50—«Беш чыл. Дөртку чыл». «Свердловскиниң тудугжуларының курлавырлары». Дамчыдылга СЭКП-ниң Свердловск обкомунуң барги секретары Б. Н. Ельцин киржир.
20.20—«Оңнуктериниң арыннары». Дамчыдылганы чогаалчы А. Алексин чорудар.
21.10—Н. Мирошниченко — «Андрей Колобов». Телешин.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.00—«Ыр. Романс. Вальс». ССРЭ-ниң улустуң артизи А. Мокренко болгаш Төп телевиденіениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң хөгжүм херекселдериниң үлегерлиг оркестри күүседир. Дирижёру—РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Некрасов.
23.30—Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Москва)—«Крылья Советов». В. И. Ленин аттыг Төп стадионуңу Спорт ордузундан дамчыдылга. Чапсарда—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.00—«Бистиң-биле кады кыл, бис ышкаш кыл, бистен дээре кыл». ГДР-ден дамчыдылга.
19.00—Ыр болгаш танцының чукот-эскимос «Эргырон» Күрүне ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

19.25—Уругларга фильм. «Тим Талер, азы садыпкан каткы». Телешин.
20.20—20.55 «Вартен Аджемян». Телефильм.

АГААР

Кызыдың агаар станциязының медээзин өзугаар алырга бөгүн республикага бүргеп, аязыр. Мурнуу-барын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температураза 13—18 градус соок болур.

Кызылга бүргеп, аязыр. Барын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температураза 15—17 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

СКОРИНФ

ЯНВАРЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Адыр, мана!» 10.00, «Чиндиңээш» 11.50, 14.30, 17.10, 19.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Альманзорнуң биилээр» 9.30, 11.00, 12.30, 14.00, 15.30, «Өжээн негекчиш» 17.00, 19.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Маринка. Инка болгаш хаан шивээзиниң чажыды» 11.00, 13.00, «Чүгле чаңгыс дүне» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЯНВАРЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Эр кижи кожа чорда» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «№ 25 сылдысчыгаш» 9.30, «Шудургу чоруп школазы» 11.00, 13.45, 15.35, «Чиндиңээш» 17.25, 19.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Маринка. Инка болгаш хаан шивээзиниң чажыды» 15.00, «Кугитангның трагедиязы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

МАРГЫЛДАА СООНДА БОДАЛДАР

Эрткен чыл бистиң хостуг хүрештиң мөгелериниң эң-не «дүжүткүр» чыл болган. Бир эвес 1972 чылдан 1977 чылга чедир республикадан дашкаар улуг-улуг маргылдааларга киришкеш, үш-ле кижи ССРЭ-ниң спорт мастери деп бедик атты чедип алган болза 1978 чылдың дургузунда 8 мөге (!) ол бедик аттың эдилекчилери болган. Оларның аразында Кызыл районда «Шамбалыг» совхозтуң агропому Александр Монгуш. Чөөн-Хемчикте Карл Маркс аттыг совхозтуң инженери Сарыг-оол Дажы, Кызылда уругларның спорт школазының тренери Мөңге Чадамба, педагогика институдунуң студентизи Александр Оюн болгаш ооң-даа өскелер бар.

Бистиң мөгелеривистиң шак ол чедишкиниге «Азия төвү» шаңнал дээш маргылдааны эрткен чылдан эгелээш Бүгү-эвилел маргылдаазы кылдыр чарлааны кончуг идигиг болган. Чүге дээрге бистиң мөгелеривис мастер атты 48, 52, 82 килограммнарга Тывага-ла чедип алыр аргалыг апарган. Сөөлгү чылдарда бистиң шыырак дээш мөгелеривис янзы-бүрү улуг-улуг маргылдааларга чедишкиниг киржип турар. 1978 чылда чаңгыс чер чурттугларывыс ССРЭ-ниң спорт мастерлери Александр Шойдук Совет Эвилелиниң шыырак дээш мөгелериниң үнүп турар чери — Красноярскиге болган В. Котельников аттыг Бүгү-эвилел маргылдаазынга киришкеш, 52 килограммга чемпионнаан. А Валерий Оюн 48 килограммга Сибирь зоназының чемпиону болган. Педагогика институдунуң студентизи Александр Доңгак Башкириялга болган Салават Юлаев аттыг Бүгү-эвилел маргылдаазынга 52 килограммга ийиги шаңналдыг черни албышаан. ССРЭ-ниң спорт мастери деп бедик атты чедип алган.

Сөөлгү чылдарда хостуг хүрешти республикага сайыырадырынга элээн таарымчалыг байдалдарны тургузуп, ооң дериг-хөрекселин, баазазын эжижиткен. Ак-Довуракта, Чадаанада, Улуг-Хемде, Тес-Хем, Кызыл районнарда болгаш Кызылда хостуг хүрештиң тускай школаларын тургускан. Ында дыка хөй ажылчын аныяктар, студентилер, сургуулдар, өөреникчилер хаара туттунган. Ол черлерде хостуг хүрештиң эки хевистери база бар.

Мооң мурнунда чылдарда тренер кадрлар-биле элээн бергелер турган. А амды үеде бедик мергежилдиг тренерлериниң саны хоорайда четчип турар. Олар шупту куш-культура талазы-биле тускай эртемнит, хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастерлери азы кандидаттар боон турар. Ынчангаш хүрешти моон-даа ынай сайыырадып, Бүгү-эвилел хемчээлдиг улуг-улуг маргылдааларга бистиң мөгелеривистиң эки түңнелдерин чедип алырының бүгү аргалары бар апарган.

Чаа үнген 1979 чылда бистиң шыырак мөгелеривистиң мурнунда улуг сорулгалар салдыган. Бир-ле дугаарында РСФСР-ниң спартакиадазының түңнелинге киришкеш Сибирь зоназының бирги чери дээш чемпионады. Ол улуг маргылдаа февральдың 15—19 хүнинде Кызылга болуп эртер. Бистиң мөгелеривис ол чемпионатка канчаар белеткенгенин чоокта чаа болуп эрткен республика маргылдаазы көргүскен.

Өзүп орар талантылыг мөгелер бисте бар деп чүвени маргылдаа бадыткаан. Белеткеп турар аныяк мөгелеривистен республиканың шыырак диртип турар мөгелерин солуптар оолдар тыптып кел чыдары өөрүнчүг. Оларга Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи Семен Монгуш, «Спартактың» мөгелери Орлан Ондар-оол, Александр Ооржак, Олег Ооржак болгаш ооң-даа өскелер хамааржыр.

Оларны бедик мергежилдиг спортчулар кылдыр өстүрериниг спорт школалары, янда ажылдап турар тренерлер сөөлгү чылдарда мөгелериң белеткелинче элээн кичээнгейни салып турар деп чүве илерээн. Спортчуларны белеткээриниң талазы-биле чамдык тренерлер мурнакчы арга-дуржулганы ажыглап, башкылаашкынныг мурнакчы методиказын ажыглап өгелезе-даа ам-даа четпестер хөй.

Мөгелериң ниити күш-дамыр белеткели кошкак деп чүве каракка алдигер болду. Ылаңгыя районнардан келген мөгелериң хөй кезии хевис кырынга үнүп келгеш, баштай элээн ипепкейлиг, шимченгир хүрежип турган, ооң соонда чоорту суларан, күжү төпүп, хүрештиң темпизин бедик деңнелге тудуп шыдаайн баргаш, баксыран өгелээр болду.

Хүрежир дээш хевис кырынга үнүп келген соонда бүгү бар арга-дуржулгазын, күжүн, аваангыр-кашпагай чоруун, тура-соруун көргүзүп турган, типилелгеже бурунгаарлаар-ла болгай. Ол талазы-биле ССРЭ-ниң спорт мастерлери Ак-Довуракта Алексей Салчак биле Улуг-Хем районнуң төлөөзи Владимир Күжүгет олар чараш хүрежип, өскелерге үлегер-чижээн көргүскенер. Мөгелер удурланыкчызынче халдап, аргалар ажыглаарда чүгле пин-чаңгыс аргазын катап-катап шенеп, ажыглаарын кызыдар. Оларның хөй кезии буттан турар. А Владимир Күжүгет, Алексей Салчактың хүрежин көөрге өскелерден бир ыңгалдыг. Бо мөгелер хүрежип турган, арганы кылып киреге оозу болбас болза база бир арганы улаштыр кылып турар. Ынчангаш чүгле чаңгыс халдаашкында безин (а ол каш-ла секунда үргүлчүдээр) дөрт-беш арганы улай-улай ажыглаптар болдузар. Чаа эгелеп чоруур мөгелер шак ынчаар хүрежип өөренип алыр болза кончуг эки.

Ооң ынай бистиң мөгелеривистиң эң-не кошкак черлериниң бирээзи — партерге хүрежири. Партерге хүрежир аргаларны мөгелериң хөй кезии эки шиңгээдип албаан боор-дур. Олар чүгле туруп алгаш, хол бажыңга хүрежири-биле кызыгаарлаттынып турар. А бедик мергежилдиг мөгелер Иван Хураган, Александр Күжүгет, Александр Монгуш оларны көөрге тура эвес, а харын партерге удурланыкчызының мага-бодунче кирип хүрежирине ынак.

Аар деңаилиг мөгелерни шилип тып, оларны маргылдаага белеткээр ажылды тренерлериң хөй кезии чорутнайн турары четпес. Ынчангаш болуп эрткен маргылдаага 100 үилограммга чедир деңзинге 14 командадан чүгле үш-ле кижи хүрешкен, а 100 килограммдан аар деңзинге Улуг-Хем райондан келген Найдан-оол Доспанның чаңгыс-даа удурланыкчызы чок болган.

Шыпан-ла, бистиң республиканың шилиндек командазы зона маргылдааларына киржирге үргүлчү долу эвес составтыг, аар деңаилергe мөгелери шуут чок хүрежип турары элдеп. Чиик деңаиниң мөгелери шаңнаалдыг черлерже кирее-даа ниити команданың удуг саннарынга ол чүү-даа болбайн турары чугаажок. Ынчангаш бистиң тренерлеривис аар деңзилиг аныяк оолдарны дилеп тыпкаш, секцияларже хаара тудуп, оларны белеткээринче кол кичээнгейни салыр үе шагда-ла келген.

Зона маргылдаазынга белеткенип турар бистиң республиканың шилиндек командазының кежигүннери болгаш ооң тренерлери үстүде айытынган четпестерни өөренип көөрү күзенчиг.

В. ЧАДАМБА,
«Шынның» тускай корр.

ЧАРЛАЛ

Кызыдың ыяш ажылагыйынга ыяш ужурар черлерге ажылчыннар херек. Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Складская кудумчуу, 12а, телефон 2-43-54.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу кылдыстарының 2-37-13, пропаганда кылдызының 2-31-75, культура кылдызының 2-23-54, көдээ ажыл-агый кылдызының 2-21-47, үлетүр кылдызының 2-22-64, чагаа кылдызының 2-41-27, информация кылдызының 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргада 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16933. Чагыт № 53.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчуу, бажын № 1). ТС — 00618.